

Posudek na diplomovou práci Petry Turtákové
Příběh pěstounky na přechodnou dobu: návrhy pro systémová zlepšení

Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta

Katedra teologické etiky

Studijní program: Teologie

Studijní obor: Křesťanská krizová a pastorační práce – Diakonika

2019

Posudek předkládá vedoucí práce PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

Předkládaná diplomová práce má 146 stran základního textu. Do strany 159 pokračuje práce seznamem literatury a od strany 161 navazují do strany 181 přílohy uvedené Seznamem příloh.

Práce se dělí do sedmi kapitol: Průvodce kvalitativní výzkumnou cestou - Příběh pěstounky na přechodnou dobu a podněty pro systémové změny - Pěstounská péče na přechodnou dobu - Sociálně právní ochrana dětí v souvislostech PPPD - Neviditelný svět neformálních doprovázejících - Romství - Návrhy systémových změn na základě příběhu pěstounky, praxe a metodik.

Navzdory názvu je práce především vyprávěním o vlastní cestě autorky, která již několik let prochází praxí a teorií náhradní rodinné péče z pozice dobrovolnice, placené hlídačky a posléze výzkumnice. Dílo se proto čte jako detektivka, v níž se odhalují další a další předpokladatelné i překvapivé spojitosti mezi jednotlivými organizacemi, rolemi a lidmi v oblasti pěstounství.

I PŘÍNOSY A SILNÉ STRÁNKY PRÁCE

Autorka umí psát a způsob psaní je v souladu s hodnotami, o něž usiluje v obsahu. Dílo vzniklo díky spolupráci založené na úctě, důvěře a zodpovědnosti a jeho poselstvím - vyjádřeným v návrzích systémových zlepšení - je důraz na spolupráci, úctu, důvěru a zodpovědnost.

Práce vyniká autorčinou zasvěceností do tématu. S vědeckou zvědavostí využívá dovedností pozorovat a reflektovat a s vědeckou poctivostí si k pozorovanému a reflektovanému dokáže najít odpovídající literaturu či osoby, které jí dodají zaměřenou expertní znalost. Díky zohledňování různých perspektiv různých lidí (aktérů pěstounství) vesměs dosahuje nadhledu nad systémově nepřehledným terénem. Složitost reality, která se navíc proměňuje v plynoucím čase, pomáhá autorka zpřehlednit např. divadelním příměrem k „osobám a obsazení“ či řadou grafických schémat a obrázků. *Schémat jsou ale zajímavá také pro vzájemné porovnání příběhů a také pro představu toho, kolik lidí a institucí je zapojeno do jednoho případu sociálně-právní ochrany dětí. Zajímavostí také je, že drtivou většinu všech aktérů tvoří ženy. (S. 47)*

Úctyhodným výsledkem autorčina úsilí je longitudinální případová studie o přechodu dítěte romského etnika z pěstounské péče na přechodnou dobu do pěstounské péče dlouhodobé. Autorka v této studii kvůli nejlepšímu zájmu dítěte vrůstá do role case manažerky nebo koordinátorky přechodu (tyto role se v literatuře nazývají různě), ač její oficiální pozice je dobrovolnická. Dělá v praxi to, co v ní chybí - pro dítě i pěstouny je stabilní osobou, která usnadňuje přechod a stabilizuje dění kolem předání dítěte z jedné formy pěstounské péče do druhé.

Z této pozice též vnímá systémové uspořádání sociálně právní ochrany dětí včetně zákonů a metodik a včetně žité praxe: *Přechodové období skončilo po pěti měsících od předání dítěte dlouhodobým pěstounům, v březnu 2018. Uvědomila jsem si to ve chvíli, kdy se dítě uhodilo a s pláčem natahovalo ruce k dlouhodobé pěstounce namísto ke mně.* (s. 37)

Výsledné propojení teorie, praxe a reflektované zkušenosti oceňuji. Příklad: Autorka vstoupila do života pěstounky na přechodnou dobu jako dobrovolnice. Dobrovolnickou pozici v diplomové práci vymezila s pomocí materiálu *Metodické doporučení Ministerstva kultury ČR pro dobrovolnictví v kultuře a umění* (s. 35) a publikace *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století* (s. 115). Zároveň je schopna v diplomové práci reflektovat proměny vlastního dobrovolnictví včetně proměňujícího se vztahu k přechodné pěstounce, aniž naruší pocíťovanou a nadále žitou loajalitu vůči ní. Osobní ani kolegiální loajalitu nepociťuje k doprovázející organizaci (svému původnímu „zaměstnavateli“), což zčásti reflektuje: *Ke konci desetiměsíční cesty už jsem měla pocit, že nepotřebuji, aby mě někdo jistil. Cítila jsem, že je mi bližší pěstounka než doprovázející organizace.* (s. 116) *Dokud jsem vztah mezi doprovázející organizací a pěstounem nenahlížela jako vztah, celé to nedávalo smysl.* (s. 119-120)

II OMEZENÍ A SLABÉ STRÁNKY PRÁCE

Základním omezením práce je samotná podstata případové autostudie se silnou zúčastněností a angažovaností autorky. Přes velké a opakované úsilí (autorky, vedoucí práce, konzultantky Petry Klvačové ad.) se na některých místech nepodařilo (nebo podařilo zčásti), aby autorka oddělila svůj pohled od pěstounčina nebo nahlédla jeho neoddělení. Ztotožnění pohledů najdeme např. v tabulce *Podněty pro systémové změny z příběhu* (s. 61 a 62) nebo v polemice s autoritou Alžběty Hláskové (kolem s. 67).

Slabých stránek práce není mnoho: překlepy, gramatické chyby a obsahové nedotaženosti jsou spíše výjimečné - ale jsou. Např. na s. 67 najdeme silné tvrzení, které není ničím podložené - literaturou ani sebereflexí autorky. *Jejich rozhodování o předání dítěte může ztěžovat také současná převládající rétorika, která náhradní rodinnou výchovu zobrazuje dualisticky a staví propast mezi přednostmi rodinné péče a „ukrutnostmi“ té ústavní.*

Nebo na s. 41 nepřiléhavé a nepodložené vymezení svépomocné skupiny: *Skupina pěstounů je kolektiv lidí, kteří působí jako pěstouni na přechodnou dobu a vzájemně spolu interagují.*

Výhradu můžu mít k rozsahu práce: 146 stran je hodně. Na druhou stranu si nedovedu přílišné krácení představit. (Užití stejného textu opakovaně se vyskytuje jednou - na s. 42 a 124.)

Očekávala bych, že do práce se více promítne studium Diakoniky.

- V metodologické podobě například tak, že autorka překročí obvyklé „recitování“ zakotvené teorie, které se v diplomových pracích opakuje téměř doslova (zde od s. 31). Očekávala jsem, že ho propojí s obsahem práce, tedy s příklady kódů a kategorií. To se v základním textu nestalo. Kódy a kategorie jsou součástí přílohy č. 4 (*Kódy a kategorie z výzkumného rozhovoru*), ta je však neveřejná.
- Vzhledem k obsahu práce jsem např. předpokládala, že autorka sama nahlédne větu ze s. 138 jako neúplnou: *Pokud má sociální práce pěstouna podporovat, je nezbytné zaměřovat se na jeho potřeby a zdroje. V Diakonice se učíme, že důležité jsou též (pěstounovy) hodnoty, síly a osobité strategie, jimiž svoje potřeby naplňuje. Autorka prosazuje způsobilost pro rozmanitost. Proto je žádoucí, aby se reflektovaně zabývala hodnotami na obou stranách setkání sociální práce a pěstounství.*
- Z hlediska teoretických zdrojů lze doporučit, aby příště autorka sáhla též po diplomových pracích. Ve svém díle cituje jen jednu, a ta se týká romství.

III INSPIRACE

Systémová zlepšení navrhuje předkládaná práce v podstatě dvě:

- Uvědomit si, že pěstounství na přechodnou dobu je přemostující profese vykonávaná nonstop dvacet čtyři hodin denně, musí tedy mít jinak vymezené hranice než „klasická“ sociální práce. Tato profese vzniká a vytváří si svoji - zatím mnohdy ztajenou - identitu rozkročenou mezi světy formální a neformální sociální opory.
- Partnerskou spolupráci tří profesionálních systémů (PPPD, OSPOD, doprovázející organizace) je třeba nastavovat ve vzájemné úctě a důvěře a jasně vymezených zodpovědnostech a učit se přiměřeně zacházet s mocí při partnerské kontrole. Pravděpodobně by se to dařilo snáze, kdyby systémy i lidé vzali vážně dostupné nástroje sociální práce (individuální plány ochrany dítěte včetně plánování přechodu, individuální plány vzdělávání pěstounů atp.).

Inspirace, která tyto návrhy dokresluje, přichází pro mě v práci ze strany „romství“. Kromě toho, že práce popisuje (otřesný) bludný kruh nálepkování a rasismu v našem systému zdravotních a sociálních služeb, přináší též zajímavé napětí při jeho řešení. Autorka zachycuje souběh současných „identity-based“ emancipačních přístupů menšin („cikány se rodíme“) a sociální konstruování významu „připsaného romství“. Teprve v jeho důsledku se „rodilý cikán“ stává reálně neosvojitelným.

Uvědomila jsem si při čtení, kolik štěstí má jeden romský chlapec, s nímž jsem se díky této diplomové práci seznámila. *Vztahujeme se k sobě s úctou a důvěrou. Dlouhodobí pěstouni dávají mně a mému manželovi dítě pohlídat i na několik dní, když musí nebo chtějí jet do zahraničí. Zvou nás na rodinné narozeninové oslavy. Vzájemně si dáváme dárky k Vánocům. Také s pěstounkou na přechodnou dobu jsem stále v kontaktu. Všechny nás spojuje láska k jednomu dítěti.* (s. 118-119)

A kolik ho ještě může mít, až vstoupí do školního systému a bude mít k dispozici pozitivní přechodový romský vzor, autorčina manžela.

IV ZÁVĚR

Autorka předložila skvělou hodnotově, teoreticky a prakticky ucelenou sondu do pěstounství na přechodnou dobu a jeho systémových souvislostí.

Předkládané dílo splňuje a mnohde překračuje nároky kladené na diplomovou práci. V některých ohledech ho lze považovat za dílo zdrojové.

Doporučuji proto hodnocení výborně – A.

Zadání pro obhajobu:

- V předkládané práci uvádíte dvě metodická doporučení, jak by mělo vypadat sledování výkonu pěstounské péče - kontrola naplňování dohody. Vytvořte prosím na základě svých znalostí a zkušeností doporučení vlastní - např. tři až pět metodických zásad „jak sledovat výkon pěstounské péče“. (Představte si například, že byste někoho takto metodicky vedla.)
- V diplomové práci se zmiňujete o školení pro dobrovolníky, ne však o tom, co je jejich obsahem. Na základě svých znalostí a zkušeností uveďte přibližně tři témata, která by podle Vás měla zaznít v každém školení pro dobrovolníky.

PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

Praha, 14. června 2019